

Віртуальні лабораторні роботи з теплотехніки в закладах професійно-технічної освіти

Анотація. У статті проаналізовано зміст поняття комп'ютерних технологій навчання та створення на їхній основі віртуальних лабораторних робіт з основ теплотехніки.

Ключові слова: комп'ютерні технології, віртуальні лабораторні роботи, заклади професійно-технічної освіти (ЗПТО), основи теплотехніки.

Abstract. The article analyzes the content of the concept of computer technologies of learning and the creation on their basis of virtual laboratory works on the basics of heat engineering.

Keywords: computer technologies, virtual laboratory works, vocational education institutions (PCOs), basics of heat engineering.

Постановка наукової проблеми. Нові інформаційні технології сприяли появі якісних змін в освіті. Насамперед, з'явилися безмежні можливості вдосконалення процесу навчання та виховання учнів і перехід від традиційних методик до технологій навчання. Тобто, упровадження інформаційних технологій і відповідних цифрових засобів в освітню галузь зумовили створення сучасних інноваційних технологій викладання окремих предметів і дисциплін, що дозволяє розширити і поглибити зміст навчання, познайомити учнів з сучасними засобами одержання потрібної інформації та використання сучасних інформаційних технологій у цілому, можливість організації дистанційного навчання. На основі вивчення та аналізу наукових праць та досвіду роботи кращих викладачів і майстрів ЗПТО можна стверджувати про ефективність використання комп'ютерів та відповідного програмного забезпечення при викладанні технічних дисциплін. Проте, потребують розробки технології дистанційного навчання учнів основам теплотехніки, електротехніки та інших дисциплін в площині виконання ними лабораторних робіт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій з проблеми використання комп'ютерних програм при викладанні дисциплін з основ машинознавства дає підставу стверджувати, що навчання за допомогою комп'ютера має ширші можливості у сприйнятті, аналізі та накопиченні інформації [4-9]. Наочність, як відомо, відіграє важливу роль у сприйнятті навчального матеріалу, але традиційні плакати, стенди, роздаткові картки не мають навчального ефекту, а тому замінені яскравою комп'ютерною графікою і навіть рухомими динамічними моделями процесів, що вивчаються.

Актуальним нині є питання організації дистанційного навчання, якому присвячена робота багатьох науковців, що відображено в наукових і методичних матеріалах [1; 2; 3]. Особливо важливим фактором в дистанційному навчанні є організація лабораторних досліджень. Проблеми створення віртуальних лабораторних робіт присвячені публікації викладачів Вінницького державного педагогічного університету. Так, викладачами А. Матвійчуком, В. Заболотним, М. Моклюком пропонується низка віртуальних лабораторних робіт з електротехніки, основ теплотехніки, фізики [10; 11; 12]. На основі аналізу публікацій, вивчення досвіду викладання технічних дисциплін кращими викладачами університету, викладачами і майстрами ЗПТО нами розроблено низку віртуальних лабораторних робіт з основ теплотехніки.

Вважаємо, наприклад, за доцільне використовувати комп'ютер на лабораторних заняттях з основ теплотехніки, особливо з розділу – теплообмін.

Мета і завдання статті полягає в тому, щоб з'ясувати умови використання комп'ютерних технологій при організації віртуальних лабораторних занять в умовах дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу. Переваги віртуальних лабораторних робіт над традиційними полягають у наступному:

- створюються умови для проведення лабораторних досліджень в режимі дистанційного навчання, чого неможливо досягти в реальних умовах;
- з'являється можливість продемонструвати роботу будь-якої схеми на віртуальному стенді, не марнуючи при цьому час на монтаж і наладку реальної складної теплової установки, електро- або радіосхеми;
- завдяки програмному забезпеченню кожен учень може сам створювати власні дослідні установки, електросхеми, що сприяє розвитку креативного мислення учня, а вчитель виступає лише

консультантом з питань роботи учня в інтерфейсі;

- зникає потреба використання коштовних приладів, матеріалів, устаткування тощо; при виконанні конкретної лабораторної або практичної роботи технічне обладнання іноді виходить з ладу при неправильному його вмиканні, проте у нашому випадку ця ситуація практично неможлива, оскільки перед тим, як здійснювати монтаж електричної схеми, учень перевіряє її дію на віртуальному стенді програми;

- забезпечується індивідуальний підхід до процесу навчання. Учень сам керує швидкістю сприйняття (подачі) інформації за її обсягом і глибиною, а дотики до клавіатури створюють відчуття причетності до інформації, що з'являється на моніторі;

- комп'ютер відкриває перед учнем перспективи для самоосвіти в тому напрямку, що його цікавить;

- значною перевагою у засвоєнні майбутніми працівниками навчальних програм на заняттях спецдисциплін є індивідуалізація навчання, що передбачає темп подачі та сприйняття матеріалу, який притаманний кожному учневі окремо, тоді як у класичному лекційно-груповому варіанті викладач (майстер) вимушений орієнтуватись на «середнього учня».

Лабораторні роботи з основ теплотехніки при підготовці майбутніх машиністів холодильних установок потребують складних установок для дослідження теплових явищ і процесів. Такі установки не виготовляються підприємствами з випуску навчального обладнання. Тому лабораторне устаткування має бути виготовлене власноруч, що не завжди реально. В мережі ІНТЕРНЕТ існують уже розроблені програми, якими можна скористатись під час створення віртуальних лабораторних робіт. За такими зразками і наявністю елементарних знань з програмування можна розробляти програми для дослідження теплових явищ і процесів.

Наведемо приклад лабораторної розробки в реальному і віртуальному варіантах на тему дослідження теплопровідності матеріалів методом теплової труби. Реальна дослідна тепла установка складається із сталюї труби 1 довжиною L (м), і зовнішнім діаметром d (мм). У середині сталюї труби вмонтований ТЕН 2, потужність якого регулюється автотрансформатором 3. Сила струму і напруга на теплоелементі контролюється вольтметром 4 і амперметром 5. З боків труба закрита вторгловими заглушками. У чотирьох точках труби температура поверхні труби фіксується термомпарами 6, які через перемикач 7 підключені до потенціометра 8. Зовнішня поверхня труби покрита шаром досліджуваного матеріалу товщиною δ (мм). Поверх зовнішнього шару ізоляції розташовані термомпари 9, завдяки яким фіксується температура зовнішньої поверхні досліджуваного шару

(рис. 1). Використовуючи формулу густини теплового потоку труби $q' = \frac{\pi(t_1 - t_2)}{2\lambda \ln \frac{d_2}{d_1}}$, можна

визначити коефіцієнт теплопровідності досліджуваного матеріалу.

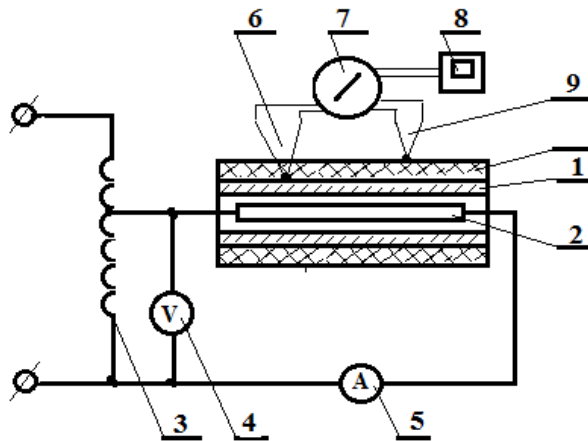

Рис. 1. Принципова схема дослідної установки

Недоліки виконання лабораторних досліджень: використання реальної установки потребує тривалого часу для виведення її у рівноважний стан; вимірювані параметри теплових процесів обмежені за величиною; установка розрахована на високу напругу, а тому має елемент небезпеки; неможливо організувати дистанційну роботу з учнями. Крім того, виготовлення подібних установок не завжди є можливим з низки причин як технологічного, так і матеріально-технічного плану.

Тому на заміну реальній установці варто запропонувати віртуальну теплову установку, завдяки якій є можливість усунути всі перераховані недоліки. На рис. 2 зображена віртуальна теплова установка, яка діє за простою авторською комп'ютерною програмою.

Досліджуваний матеріал 1 у вигляді циліндричного шару ($d_1 = 0,05$, м; $d_2 = 0,02$, м) нанесений на зовнішню поверхню металеві труби 2. Довжина циліндра теплової ізоляції становить 1 м, що значно більше зовнішнього діаметра.

Джерелом теплового потоку служить електронагрівач 3, котрий увімкнений в електричне коло через автотрансформатор 4. Для визначення потужності теплового потоку служать вольтметр 5 і амперметр 6. Для вимірювання температур на внутрішній і зовнішній поверхнях теплової ізоляції застосовуються хромель-копелеві термодари 7 і 8 в комплекті з вторинними приладами 9 і 10.

Звичайно, розробка системи комп'ютерних програм вимагає відповідної підготовки та часу, що в наших умовах не реально. Тому ми скористались розробкою подібних віртуальних робіт, що пропонуються в мережі ІНТЕРНЕТ.

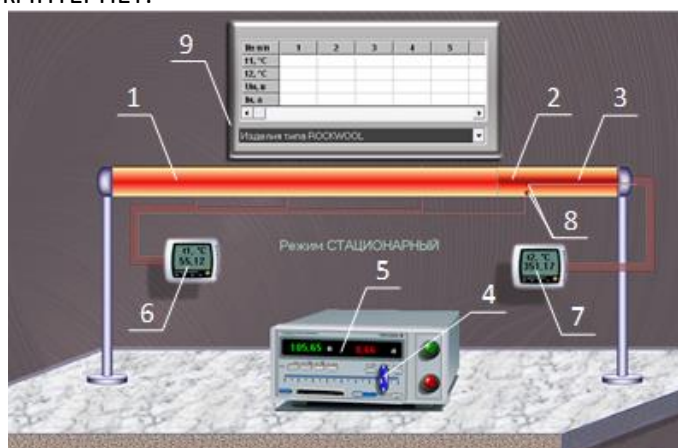

Рис. 2. Схема лабораторної установки

Висновки. Використання комп'ютерних програм при дослідженні електричних або теплових процесів і явищ має низку переваг над реальними дослідними установками, приладами та схемами. Насамперед, це можливість лабораторних досліджень в умовах дистанційного навчання, вирішення питань матеріального забезпечення, оптимізація навчання, безпека, варіативність, індивідуалізація і, що важливо, інтерес учнів до досліджень у віртуальній формі.

Список використаних джерел:

1. Гриценко В.И., Кудрявцева С.П., Колос В.В. Дистанційне навчання: основні визначення. *Telematics and Life-Long Learning. Proceeding of the International Workshop*. Київ, 2001. С. 10-12.
2. Гуревич Р.С. Концептуальні засади переходу освіти до дистанційних форм навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ООО «Планер», 2005. Вип. 8. С 3-8.
3. Іванчук А.В., Матвійчук А.Я. Технічні явища як засіб формування технічної грамотності школярів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2020. № 3. С. 64-72.
4. Кравець В.О., Кухаренко В.М. Інформаційний освітній простір України для безперервної освіти. *Telematics and Life-Long Learning. Proceeding of the International Workshop*. Київ, 2001. С. 116-121.
5. Матвійчук А.Я., Казмір В.Ю., Юрков О.В. Використання персонального комп'ютера під час навчання учнів старшої школи основ машинознавства. *Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій*. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 15. С. 182-183.
6. Матвійчук А.Я. Комп'ютерні програми на лабораторних заняттях з електротехніки. *Трудова підготовка в закладах освіти*. Київ, 2009. № 12. С. 39-41.
7. Матвійчук А.Я., Войцеховський Д.В., Стратій О.Г. Інформаційно-комунікаційні технології при вивченні загально технічних дисциплін. *Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Планер», 2015. Вип. 12. С. 216-219.
8. Матвійчук А.Я., Голомисюк Н.А., Прокопчук В.Я. Упровадження інновацій в систему професійної освіти. *Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Планер», 2015. Вип. 12. С. 216-219.

наук: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Планер», 2015. Вип. 12. С. 151-154.

9. Матвійчук А.Я., Іванчук А.В. Формування уявлень про інноваційні технології електроенергетики в учнів професійно-технічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2020. Вип. 57. С. 113-124.

10. Матвійчук А.Я., Іванчук А.В., Хватков П.В. STEM-освіта в процесі підготовки майбутніх робітників електротехнічного профілю. *Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 2. С. 139-143.

11. Матвійчук А.Я., Лалетін І.К. Можливості використання ПК при вивченні теплотехніки. *Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. Вип. 13. С. 169-170.

Матвійчук А.Я., Прокопчук П.Д., Назаров О.В. Віртуальні лабораторні роботи в ПТНЗ. *Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2020. Вип. 1. С. 57-61.